

TOLKAR OCH SKRIVARE I TORNEÅ DOMSAGA

Per-Olof Snell

Redan på 1200-talet synes finsk- och svenskspråkiga bosättare ha bebyggt Tornedalens kustområden och älvdalen där rättskipning på häradstingen omnämns på 1300-talet. Med tanke på att huvuddelen av befolkningen var finskspråkig, och de underlagmän som uppträdde som lagläsare var svenskspråkiga, krävdes att nämnden och allmogen assisterades av tolk. Fram till början av 1500-talet är dock mycket litet känt om rättskipningen. Den första kända rättsakten är från den 29 juni 1386 och i den omnämns också ett tidigare räfsteting - landsting - i Torneå. Akten har följande lydelse:

Peter Jäken, underlagman i Norrbotten, tilldömer ärlig fru, fru Catherine Magnusdotter den laxfors, som ligger i Torne socken, henne och hennes arfingar til evärdelig ägo, efter 12 manna vittne, efter rätta räfsteting, då Philpus Carlsson räfsteting höll i samma Torne socken, å deras herres konungens och drotsens Boos vägnar, närvarande hederlige män herr Anders, prost i Norrbotten, och Jöns Frijs af Kijm. Dat. Die s. Petri et Pauli.

Katarina Magnusdotter var dotter till lagmannen Knut Matsson och Birgitta Knutsdotter Lejonbielke.¹ Birgittas halvbror Nils Asbjörnsson Sparre hade av ärkebiskop Olov Björn fått kungligt brev på att kolonisera området kring Pite älv och torde då även ha tillägnat sig forsen i Torne socken. Möjligen avsåg Matkakoski i Korpikylä som övertagits av Gustav Vasa vid reduktionen i början av 1500-talet.

Nästa kända ting i Torne socken ägde rum 1420 då birkarlar klagade på att lösmän från Tavastland åkte omkring i lappmarken och bedrev handel utan att betala skatt. Ett efterföljande ting i Torne 1424, där en minimiskatt stipulerades, redovisar för första gången namnen på de tolv edsvurna män som satt i nämnden : Olaff Göthe, Nils Michelson, Hindrich Mårthenson, Olaff Håke, Olaff Nilson, Olaff Muppe, Hindrich Wichtekajnen, Olaff i Kärespecke, Anders Claeson, Caupe Caupeson, Enewal och Jöns Smeck. Namnskicket antyder att de kan ha haft sitt ursprung i Finland, Götaland och Tyskland.

Från 1539 till 1580-talet finns saköreslängder med angivande av tolvmännen vid tingen. För perioden 1602-1618 finns också domböcker bevarade och av dessa framgår även vilka som var tolvmän och tolkar vid dessa tingen. Därefter finns åter luckor fram till 1631 då saköreslängder börjar redovisas i länsräkenskaperna dock utan angivande av tolvmän. Trots att Gustav Vasa föreskrivit att domböckerna skulle upprättas i två exemplar, varav det ena skulle inläggas i kronans kansli och det andra förvaras i sockenkistan, synes påbudet inte ha följts. Först i 1635-års renoverade dombok för Västmanlands län återfinns domar och sakören redovisade för Torneå socken som uppges ha inlevererats samma år. Av domboken framgår att Lars Olofsson Harri från Kukkola är tingstolk och han upptas också som tolk i 1637-års dombok som den 23 februari 1638 inlevererats av herredagsmannen Nils Ambrosiusson i Skellefteå och ingår i domboken för Örebro län. Från mitten av 1640-talet fram till 1710-talet finns domböckerna från Torneå socken årligen bevarade i de renoverade domböckerna från Gävleborgs-, Västernorrlands-, Jämtlands-, Västerbottens och Norrbottens län.

Rättskipning utövades av underlagmannen, som benämndes lagläsare, tillsammans med 12 edsvurna män - tolvmän - från Torne socken vilka med sin person- och lokalkännedom i många fall var de verkliga domarna. Sockenmännens inlagor torde ha varit utformade av sockenskrivaren medan saköreslängder upprättades av underlagmannen och förordningar från centralmakten upplästes på tingen och uttolkades på finska för tingsförsamlingen. Hur tolkning gick till framgår inte av akterna förrän från slutet av 1500-talet då en svensk-finsk tingstolk, tidvis benämnd sockentolk, deltog vid tingen. Fristeds uppgift att tolkar infördes först 1666, och att detta indirekt bevisar att de underlagmän

¹ Hans Gillingstam, Vem var fru Catherine Magnusdotter 1386, Släktforskarnas årsbok 2006, s. 253-255.

som dessförinnan verkade var kunniga i finska språket, stämmer inte.² Som lagläsare under 1500- och 1600-talet tjänstgjorde följande personer från sydliga nejder vilka knappast behärskade finska:

Anders Persson i Grubbe	~1528	
Lars Olofsson (Björnram) Umeå	1543~1550 (gift med en dotter till Anders Persson Grubb)	
Jacob Andersson i Grubbe	1553~1555	
Mårten Larsson (Björnram) i Svartvik	~1555-1569 (vikarierande underlagman 1555-1563)	
Anders Jacobsson i Grubbe	1568 (vikarierade för Mårten Larsson)	
Sven Persson i Piteå	1569-1598	
Jacob Andersson Grubb i Grubbe	1598-1638	
Lars Jacobsson i Grubbe	1639-1672	
Henrik Winblad von Walter i Piteå	1673-1695	Häradshövding

Av ett brev av den 31 december 1607 från Karl IX på Västerås slott, ställt till allmogen i Torne socken, framgår att deras utsände Clemet Henriksson från Vojakkala som besökt kungen begärt att få en finsk lagläsare och fogde som folket kunde tala med och förstå.³ Trots att kungen i brevet utlovar detta hände inget utan sockentolken fick fortsatt vara länken mellan lagläsaren och allmogen. Möjligen tog Clemet Henriksson åter upp frågan då han 1613 reste till Stockholm för att hos Kungl. Maj:t vädja om skattelättnader för socknen. Inget antyder dock att någon finskspråkig lagläsare tillsatts. Fristedts uppgifter kan således avfärdas och hans försök att referera de tidiga saköreslängderna är tyvärr också mycket bristfälligt med feltolkning av namn- och ortsuppgifter.

Noteringarna från ting i Torne socken är fram till 1640-talet i de flesta fall rena saköreslängder där vid tingen avhandlade tvisterna om hemman, ängar, fiskerätter och arvsförhållanden saknas. Att den senare typen av frågor avhandlades vid de tidiga tingen framgår dock i de rättsprocesser som drevs vidare till Svea Hovrätt där kopior från häradstingen finns redovisade. De renoverade domböckerna från mitten av 1640-talet och framåt redovisar domarna medan inlagor till tingen i de flesta fall förkommit. Bland originalhandlingarna som finns på Landsarkivet i Härnösand finns dock ett fåtal tidiga inlagor och kvittenser bevarade. Tingsprotokollen behåller under åren sin form där underlagsmannen, som var domare vid tinget, nämns först varefter tolvmännen listas med namn och hemort. Därefter följer uppgifter om de enskilda ärendena med utdömda böter. Tolvmannalistan på 1600-talet inleds med namnet på tingstolken som oftast var en av de främsta tolvmännen. Mycket talar för att denna praxis gällde även tidigare. Tvåspråkiga birkarlar synes på 1500-talet tidvis stå för tolkandet där lappfogdarna från Armassaari, Vojakkala och Niemis torde ha varit speciellt anlitade. Möjligen kan följande nämndemän som synes ha haft en ledande roll i socknen ha varit tolkar:

Jöns Olofsson Kyrö i Päckilä, som upptas i birkarlalängden 1553, står först bland tolvmännen 1539, då även **Olof Anundsson**, möjligen som tolk, ingår i nämnden. 1543 är både Olof Anundsson och sonen **Anund Anundsson** tolvmän.

Henrik Laffue i Raumo står från 1547 till 1565 så gått som årligen först bland tolvmännen. Han är 1553 birkarlar och storbonde med 17 kor på sitt hemman om 1 spannländ och 30 lass äng.

Anders Ersson i Pudas, eller Anders smed som han också benämns, är tolvman redan 1547 och står först bland tolvmännen 1555, 1557 och 1569. Hans hemman i Pudas kom i slutet av 1580-talet att övertas av länsman Hans Eskilsson.

Andra möjliga tolkar vid tingen, antydd av deras placering i längden, var: **Henrik Larsson** i Vojakkala, **Olof Drucken** i Raumo, **Nils Oravainen** i Vojakkala, **Jöns Henriksson Galher** i Alkkula, **Anders Pakkainen** i Kukkola, **Jöns Olofsson** i Niemis samt **Jöns och Henrik Koure** i Vojakkala.

² Erik Fristedt, Torneå Domsaga 1270-1970, Falun 1970.

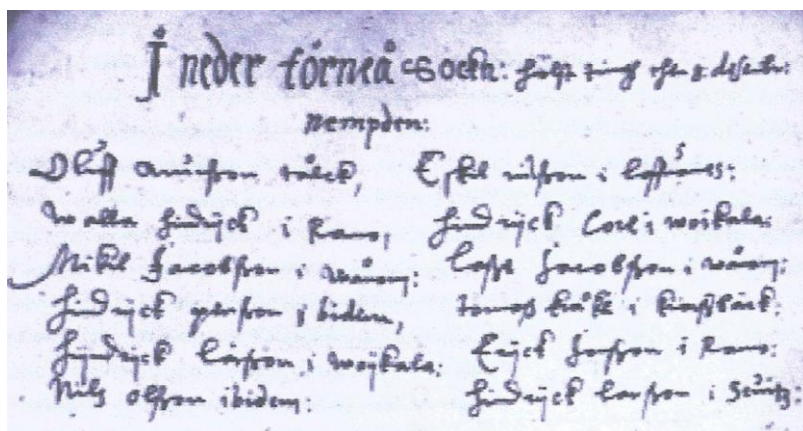
³ Johan E. Waaranen, Handlingar upplysande Finlands Historia under Karl IX:s tid, II 1603-1608, s. 362-364, Helsingfors 1866.

Henrik Olofsson i Armassaari benämns i jordeboken 1543 *Henrik tolk*. Att han var svenskspråkig antyds också av namnet på sonen Stig som 1546 upptas i längden och efterträder fadern. Koppling till svenskspråkiga områden framgår av att Björn i Umeå i början av 1600-talet innehar ägor på Armassaari. Att Olof Anundsson d.ä. i Armassaari och hans efterkommande var tvåspråkiga styrks av att de upprätthöll fogdebefattningar samt att bynamnet Armassaari i tiondelängden 1603 byttes mot Tulkkila. Släktnamnet *Tulkki* användes dock aldrig av Olof Anundsson d.ä. eller hans ättlingar.

Henrik Larsson i Vojakkala och hans söner - Josef, Clemet och Lars - synes alla ha varit tvåspråkiga. Ett tecken på Josefs tvåspråkighet är utnämningen till fogde samt att han 1563 personligen drev en tvist i Erik XIV:s nämnd i Stockholm och hos lagmannen Ture Persson Bielke i Uppsala där han uppvisar brev från tinget i Torne med vittnesmål av Henrik Laffue i Raumo. Clemet fick betalning för en resa med Clas Dubbin till Kolahus år 1600 då han användes som tolk. Han uppvaktade också kungen 1607 och 1613 som allmogens representant. Brodern Lasse, som var lappfogde, tillfogas i omgångar epitet *tälck*. Att han var väl kunnig i det svenska språket framgår av en diger skrivelse med egen hand ställd till hertig Karl omkring 1597 samt inlagor av honom vid Svea Hovrätt och på rådhuset i Stockholm.⁴ Lappfogdarna i Niemis - Olof Henriksson, Jöns Olofsson och Nils Olofsson - torde ha varit tvåspråkiga. Tecken på det är bland annat redovisningar till kammaren vilka Jöns Olofsson själv synes ha skrivit samt att han sändes till Norge som underhandlare under Kalmarkriget.

Tolkarna i Tornedalen behärskade svenska och finska och i många fall troligen även lapska. Rysktalande tolkar fick vanligen epitetet *ryssetolk* varför Clemet Hindrikssons tolkande vid besöket till Kolahus torde ha avsett finska. Samtidigt tjänstgjorde Finved Bengtsson som *lappetälck* för Arendt Josting. Henrik Jöransson i Niemis, som under lång tid verkade i lappmarken, var på 1650-talet lapsk-svensk tingstolk i Torne lappmark innan han sattes till tolk i Torne socken.

Mårten Enevaldsson - Mårten Tolk, eller Mårten Nylänning - var 1574 fogdekarl i Torne socken, då han drog med brev till Kungl. Maj:t i Stockholm. Fram till och med 1606 upptas han som nämndeman, tolk och birkarl på Björkönen. Änkan Brita - dotter till Anund Olofsson i Armassaari - redovisar gården från 1607 och följs 1613 av sonen Johan Mårtensson född omkring 1587. Brita Anundsdotter uppges av sondottern Brita Johansdotter Ruomi i Päckilä ha bott på det hemman som senare benämns Luodonpää på Björkönen. Johan efterträds 1617 på hemmanet i Björkönen av kopparslagaren Clemet Larsson, som 1613 kommit till socknen från Luleå. Johan blir i början av 1620-talet husbonde på Wiik i Vuono och är nämnde- landstings- och riksdagsman. När Clemet kopparslagare flyttar som borgare till Torneå övergår gården på Björkönen till Lars Mårtensson. Clemet kopparslagares dotter gifter sig med borgaren Clemet Larsson som var son till lappfogden Lars Henriksson från Vojakkala. Giftermålen synes således ha skett i en svensktalande släktkrets.

Tolvmän vid vintertinget I Nedertorneå socken 1608

⁴ RA, Ständernas besvär R 5489. 1597

Olof Anundsson d.y. i Armassaari var tillsammans med Lars Henriksson i Vojakkala den flitigast anlitade tolvmannen i socknen fram till början av 1620-talet. Vid sommaringet 1608 är Lars Henriksson tolk vid tingen i Neder- och Övertorneå. Olof Anundsson som är tolk vid vintertingen i båda socknarna får epitetet *tålek* då han står först i längden. Det är oklart hur länge Olof Anundsson verkat som tolk då saköreslängder saknas 1619-1635. Som lappfogde har Olof Anundsson efterlämnat med egen hand skrivna inlagor vilket styrker att han var väl bevandrad i det svenska språket.

Namnteckningar för Lars Henriksson (1597) och Olof Anundsson (1602)

Lars Henriksson i Vojakkala, som var son till birkarahövdingen Henrik Larsson, är troligen den tolvman som lämnat flest spår efter sig i akterna. Han var birkarl och fogde i Torne lappmark 1585 och i Kemi lappmark 1594-1597. Vid de ting som redovisas de två första årtiondena av 1600-talet intar han vid flesta tillfällen tolkrollen. Det är oklart hur länge Lars Henriksson var aktiv som tolvman men av en handling från 1628 antyds att han fortfarande företrädde allmogen. Kyrkoherden Mårten Wargius i Torneå klagar i ett brev till kammarrådet Johan Skytte den 20 augusti 1628 på *en orolig man här i socknen, benämnd Lars Henriksson, fordom Lappmarksfogde*, som gjort allmogen motvillig att utbetala laxtiondet och nu rest till Stockholm för att ta upp saken. Skälet till att allmogen inte skulle erlägga något tionde av laxfisket var enligt Lars Henriksson att Johan Skytte vid en resa i Norrland hade sagt att laxtiondet skulle vara inneslutet i stadgelaxen som utgick i socknen. Allmogen hade därför innehållit den del prästen ansåg sig ha rätt att bekomma. Wargius vädjade till Skytte att stoppa Lars Henrikssons myteri.⁵ Hur det gick med Lars Henrikssons uppvaktning är oklart men året därpå synes han ha avlidit då änkan Margareta redovisar gården i Torneå. Olof Anundsson d.y. synes också ha avlidit under 1620-talet.

Tolvmän vid tinget i Torne socken 1635

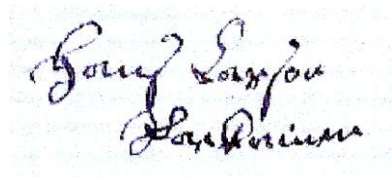
Lars Olofsson upptas som tolk i saköreslängder för Torne socken 1635 då lagläsaren Jacob Andersson Grubb håller ting i närvaro av befallningsmännen Peder Andersson och Könik Persson. Lars Olofsson, som var son till birkarlen Olof Eriksson Harri i Kukkola, delade Harrila stamhemman med brodern postbonden Henrik Olofsson Harri. Enligt roteringslängden 1637 är Lars Olofsson 56 år. På Harrila stamhemman, av vilket Henrik tilldelats $\frac{1}{2}$ mantal och Lars $\frac{1}{3}$ mantal, håller bröderna 1637 tillsammans 4 hästar, 2 stutar, 1 tjur, 29 kor 4 kvigor och 15 får. Det är oklart hur Lars Olofsson

⁵ RA, Kammarkollegiet, Kansliet EIIa:26, 1628. Inkommande suppliker, fol. 65r-66r.

tillägnat sig sina språkkunskaper, samt när han tillträtt som tingstolk, men med tanke på hans ålder får man förmoda att han efterträtt Lars Henriksson i slutet av 1620-talet. Lars Olofsson är tingstolk fram till 1659, då han skulle vara 76 år. Han kvarstår som tolvman till 1669 varefter svärsonen Lasse Hindersson tar över. Redan 1672 avsäger sig denne uppgiften på grund av sjukdom.

Henrik Jöransson, som är son till prästen Georgius Henrici i Niemis, är på 1650-talet tolk i Lappmarken. Han utsågs vid häradstinget i Torne socken den 21 november 1659 även till sockentolk. Vid häradstinget i Övertorneå den 13 februari 1668 begärde emellertid allmogen i Övertorneå att få Hans Larsson Packainen till sin tolk föregivande att Henrik Jöransson är mycket ålderstigen och dessutom årligen måste resa om vintern i lappmarken eftersom han är lapptolk. Han synes då ha varit 62 år eftersom han vid roteringen 1638 uppges vara 41 år.

Hans Larsson Packainen i Vojakkala svor vid häradstinget den 16 mars 1666 sin ed som nämndeman och tolk för Nedertorneå socken och från 1668 övertog han tolksysslan även i Övertorneå och benämns sockentolk. Han var född i Torneå där han synes ha gått i skola. Fadern Lars Larsson, som var son till kyrkoherden Lars Henriksson i Kemi, hade fram till 1617 delat hemmanet i Haparanda med brodern Abraham Larsson innan han 1619 övertog Pakkala i Vojakkala. Lars Larsson som var borgare i Torneå omkom och miste allt sitt gods vid ett skeppsbrott på resa till Stockholm hösten 1643 vilket drabbar familjen ekonomiskt. Hustrun Malin upptas i Vojakkala med en son från 1645 vilket indikerar att Hans då fyllt 15 år. I mantalslängden år 1700 uppges han vara 70 år. Från och med 1649 står Hans Larsson som husbonde på hemmanet om 2/3 mantal i Övre Vojakkala. Hans Larsson som i slutet av 1600-talet också var kyrkvård var under fyra årtionden involverad i värdering av hemman, ängar och fisken vid olika rättstvister och kvarstod som tingstolk till början av 1710-talet.

Hans Larsson Packainens namnteckning 1699

Sockenskrivare i Torne socken

Efter Hans Larsson Packainens död i början av 1710-talet synes uppgiften som tingstolk tidvis ha upprätthållits av sockenskrivaren vars uppgift var att bevaka sockenmännens rättigheter i kamerala ärenden. De såg till att underlagen för skatteuppbörden var korrekta, förde protokoll vid sockenstämmor, skrev köpehandlingar, testamenten och andra privata dokument för allmogen. Landskapshandlingarna för 1500-talet omnämner emellertid ingen sockenskrivare i Torne socken vilket antyder att uppgiften kan ha skötts av prästen. Eskil Andersson Ruuths son Israel har efterlämnat flera skrivelser som antyder att han varit skrivare. Lappfogdarnas skrivare, som är kända från mitten av 1500-talet, kan också tidvis ha agerat sockenskrivare

Marcus Jönsson Fordell, som synes ha varit son till skinnköparen Jöns Knutsson Fordell, upptas första gången i fogden Hans Swenskes räkenskaper 1563.⁶ Han uppges *brukas i lappmarken och håller sig där med kost själv medan han är i lappmarken*. Från 1565 var han Nils Oravainens skrivare och uppförs i Päckkilä, där han genom gifte blivit ägare av ett hemman som från 1583 upptas under Vitsaniemi. Han var skrivare fram till 1598 då Olof Turesson inträder som skrivare.

Jacob Persson var fogdeskrivare 1581 då han i en skrift angav att anledningen till att Sverige förlorat sin rätt att uppta skatt på Kolahalvön berodde på ett svikligt förfarande för 37 år sedan - 1544 - från kemibirkarlarnas sida. Möjligen avsågs tvisten mellan Henrik Larsson i Vojakkala och

⁶ FRA, 4656, fol. 1.

Kemibirklarerna om rätten till lappmarken.⁷ Jacob Persson var Josep Henrikssons skrivare 1581 då han i slottullängden benämns *Jacob lappfogdeskrivare från Tornö*. Till Skinnkammaren inlämnade han 1582, på Josep Henrikssons vägnar, skinn från Kemi lappmark. Han synes vara identisk med Jacob Persson i Ilmola som var birkarl på 1580-talet och av Kemiborna 1585 önskades som lappfogde i stället för Nils Olofsson från Niemis som han tidigare tjänat. Möjligen var Jacob son till Peder Knutsson Fordell, som 1561 var fogde och redovisade Kemi lappmark.

Anders Eskilsson, son till kyrkoherden Eskil Andersson i Torne, var skrivare för lappfogden Lars Henrikson 1585, då han uppbar 2 tunnor korn i skrivarlön. Det är oklart om Anders Eskilsson behöll befattningen kommande år då han upptogs bland köpmän och birkarlar i Torne socken och var skeppare på faderns skuta fram till sin död 1595.

Olof Turesson var 1598 och 1599 skrivare för lappfogden Olof Olofsson men spåren efter honom är få. Tiondelängden 1601 anger, att *lappskrivaren* Olof Turesson på fogdens befallning fått 24 tunnor korn. Han upptas från 1601 i Kukkola och benämndes i 1605 års mantalslängd gammal tjänare medan han i 1609 års avkortningslängd benämns fogdetjänare och underskrivare. Han tycks ha efterträtt fogdetjänaren Per Jönsson Packainen på Kallio hemman och uppges i hjonelagslängden 1610 vara en fattig fogdekarl. Han upptas sista gången i 1623-års roteringslängd då han uppges vara utgammal.

Anders Simonsson Ruuth, som var son till kyrkoherden Simon Nicolai Ruuth i Kemi, var skrivare i Kemi lappmark. När han konfirmerar uppbörderna av lagmansrättan i Kemi lappmark den 3 mars 1616 i Sodankylä uppges han vara lagmannen Jesper Matssons Kruus tjänare.⁸ Lappar i Enare utfärdade den 6 mars 1618 ett bevis för lappfogden Jacob Burman underskrivet av kyrkoherden i Kemi Nicolaus Matthiae Rijngius och *Anders Simonsson fordom skrivare i lappmarken*. Möjligen är han identisk med den Anders Simonsson som 1623 installerat sig som borgare i Torneå, där han vid roteringen 1627 uppges vara sjuklig och ligger på säng för att 1629 ha följts av änkan Lisabet. Hon gifter sig med borgaren Henrik Henriksson som blir far till skepparen Henrik Henriksson Strand.

Lars Larsson i Haparanda, som var son till kyrkoherden Lars Henriksson i Kemi, synes ha varit lappfogden Jacob Olofsson Burmans skrivare i Torne lappmark 1617. Som birkarl deltog han vid lappmarkstingen då mantalslängder upprättades.⁹ Mantalslängden för Jukkasjärvi konfirmerade han med sitt bomärke och sin namnteckning åtföljd av slängarna m.p. för *manu propria* – egen hand.

Abraham Larsson i Haparanda, som från 1601 upptas i Torne socken, upprätthöll möjligen tjänsten som sockenskrivare i Kemi socken innan fadern kyrkoherden Lars Henrikssons död 1600. Tiondelängden för Kemi socken 1599 avslutas nämligen som följer: *Att detta är ett visst och oförfalskat register och jag haver inte min faders signet beder jag den ärlige man Herr Simon Kirkeherden om sitt signet här nedanunder*¹⁰. Troligen var det den äldste sonen Abraham som tecknade längden. Vid häradstinget i Torne socken den 17 juli 1605 uppges att Abraham tillsammans med Herr Lars [Lorff] i Suensaari och länsmännen Henrik Larsson från Kemi och Jon Håkansson från Skellefteå deltagit då Mäster Didrik [Ruut] var lagman. Vid tinget som måste ha hållits omkring 1601 synes Abraham ha haft någon form av uppgift – möjligen som tolk eller skrivare.

Martinus Wargius är den först namngivne sockenskrivaren i Torne socken. Han uppges vid häradstinget i Nedertorneå den 16 mars 1666 ha varit sockenskrivare och för detta i ersättning fått ett lass hö av var rök i socknen, en uppboörd som fortsatt sedan han lämnat befattningen. Wargius synes ha upprätthållit sockenskrivaruppgiften 1624-1639 då han var kyrkoherde.

Peder Clemetsson utsågs till sockenskrivare vid häradstinget i Nedertorneå socken den 29 november 1641. Han upptas 1643 på Salmi i Vuono där han finns med hustru och dotter 1650.

⁷ Någen Berättelse om Lappemarcken och Trinnäs schriffven aff Jacob Persson 1581. Danm. Finm. H.S.H. 39, s. 100 ff.

⁸ FRA, Fogderäkenskaper Korsholms län, No. 4988.

⁹ RA, Landskapshandlingar Norrland, Lappmarken, 1617:15.

¹⁰ FRA, Fogderäkenskaper Korsholms län, No. 4815.

Den 10 augusti 1651 ställs han för rätta och döms till döden för hor med änkan Malin Larsdotter i Vojakkala. Möjligen var hon Lars Larssons Packainens änka. Beslutet om dödsdomen lämnades till Svea Hovrätt för avgörande men det är oklart om den verkställdes. Möjligen berörs en av parterna i denna sorgliga historia när borgaren Casper Ekman på rådstugan i Torneå den 7 april 1677 kräver Samuel Glasmästares änka på en skuld från juni 1652 som Samuels mormor Sal. Per Clemetssons änka inte skulle ha betalt avseende 29 ½ alnar skruvsnören. Rätten konstaterade dock att Samuels mormor blivit av Samuel född fram till sin död och att hon varit ett allmosehjon som tiggde i staden varför kravet avvisades.

Den 3 juli 1657 ställdes för Nedertorneå häradsrätt en gift person Peder Clemetsson *vilken gavs skuld att hava bedrivit enfalt hor med änkan Malin Eriksdotter i Vojakkala*. Peder dömdes till 80 daler silvermynt i böter och konan Malin fick böta 40 daler silvermynt. Vidare anklagades Peder Clemetsson för att ha bedrivit enfalt hor med Margareta Eriksdotter i Kiärsbäck och dömdes till 160 daler silvermynt i böter medan Margareta kom undan med 40 daler silvermynt. Peder Clemetsson upptas i Torneå 1658 med hustru och dotter för att åter försvinna. Horkarlen 1657 synes inte ha varit sockenskrivaren utan möjligen en son till borgaren Clemet Larsson som var son till lappfogden Lars Henriksson. Clemets söner Mats och Peder finns i början av 1660-talet i Umeå varifrån Mats 1673 återvände till Torne socken som länsman medan brodern Peder 1672 och 1673 figurerar i processer på rådstugan i Umeå.

Peder Clemetssons namnteckningar 1644

Abraham Abrahamsson, son till länsmannen Abraham Larsson i Haparanda, är sockenskrivare sommaren 1650 och torde ha insatts när Peder Clemetsson anklagats för hor. Abraham Abrahamsson som var gift med Kirstin Uhlstadia dog 1656.

Augustin Olofsson som 1651 blev stadsskrivare i Torneå avlade vid häradstinget i Torne socken den 14 juli 1651 sin sockenskrivared å bok. Efter ett kort inhopp av Carl Jöransson som sockenskrivare 1655 återinsattes Augustin Olofsson. Vid häradstinget i Nedertorneå den 18 februari 1668 frågade Augustin Olofsson de 12 i nämnden och gemene man om de under hans 17 år som deras sockenskrivare kunde beskylla honom för någon oreda. De svarade enhälligt att han alltid tjänat dem troget och väl och önskade få behålla honom länge som sin sockenskrivare. Han blev också kvar på befattningen fram till sin död 1671. Änkan Cecilia gifte om sig 1672 med Johan Pihlcar från Uleåborg som blev stadsnotarie i Torneå.

Carl Jöransson som var uppsyningsman i Torneå utsågs den 9 juli 1655 till sockenskrivare. Carls hustru Brita var dotter till borgaren Hans Henriksson som var gift med Karin Oravainen. Carl avled omkring 1658 varefter änkan gifte om sig med Johan Jönsson son till rådmannen guldsmeden Jöns Christoffersson Utter.

Johan Pihlcar som gifte sig med Augustin Olofssons änka Cecilia var stadsnotarie 1672-1679. Han upptas vid häradstingen 1678 som sockenskrivare bland annat i samband med en tvist andragen av styvsonen Per Augustinsson mot Lars Persson i Liedakka. Johan Pihlcar avlider 1680 och efterträds i längden 1681 av änkan varefter sonen Per Augustinsson redovisar gården i Torneå.

Peder Augustinsson begärdes vid häradstinget den 23 januari 1672 till sockenskrivare i sin faders ställe med en fullmakt av landshövdingen att därtill konstitueras. Han avlade sin ed efter den form landshövdingen hade avsatt däröver så lydande: *Jag Peder Augustinsson beder så Gud till hjälp, och hans helga evangelium, som jag skall och vill min konung trogen vara, och all hans skada avvärja, sedan skall jag och söka allmogens, dess skrivare jag är, bästa, flitigt och oförsummelingen upptecknande och omskrivande allt vad allmogen utgör, och hålla där riktighet uppå, så att fogden och uppbördsmannen, såväl som allmogen finna rätt, och det ej låta för makts skull, räddhåga, mänsämio, mågsämio, mutor, gåvor eller penningar, mig så Gud hjälpe till liv ock skäl.* Det är oklart om Peder Augustinsson någonsin tillträdde som sockenskrivare. Han signerar dock domboken i Torneå 9 januari 1683 med titeln Notarius vilket antyder att han då övertagit styvfaderns tjänst. Året därpå hade han lämnat notariatjänsten och blev handelsfiskal. Han är borta ur längden 1692. Jacob Elis upprätthöll tjänsten som stadsnotarie i Torneå 1684-1691.

Ananias Danielsson vann burskap i Torneå den 17 november 1668 och erlade 10 daler i burskapspengar. Den 11 maj 1669 köpte Ananias, som gift sig med Erik Grelssons dotter Kerstin, Sal. Anders Olssons gård i staden för 600 daler. Den 10 maj 1773 anklagades Ananias av notarien Johan Pihlcar för att 1671 ha tillvällat sig sockenskrivartjänsten i Övertorneå trots att landshövdingen utsett Peder Augustinsson. Ananias visade då upp ett tingsbeslut från länsman och tolvmän i Övertorneå 1671 som visade att de valt honom som sin skrivare samt att de åtagit sig att betala Augustin Olofssons änka för den tid han tjänstgjort 1671. Pihlcar hotade trots det att ta upp ärendet med landshövdingen men det är oklart vad som hände och troligen kvarstod Ananias som sockenskrivare i Övertorneå fram till sin död 1678 medan Pihlcar upprätthöll tjänsten i Nedertorneå.

Johan Rist benämns *Johan besökare* när han 1675 upptas i Torneå i anslutning till tullskrivaren Anders Planting. Johan Rist som var tullskrivare 1676-1680 tituleras sockenskrivare den 27 augusti 1687 då han med sonen Erik av Anders Planting kallades som vittne på rådstugan i Torneå. Rist utsågs troligen till sockenskrivare då han 1680 flyttade från Torneå till Lassheikki i Vuono där han finns till 1688 varefter pigan Brita Rist tar över. Johan Rist synes ha varit den siste sockenskrivaren för Torne storsocken. Från 1680-talet synes Nedertorneå och Övertorneå socknar ha haft var sin skrivare. Nedan redovisas skrivarna för respektive socken fram till slutet av 1700-talet.

Sockenskrivare i Nedertorneå socken

Per Jönsson Kurki var son till Jöns Nilsson Kurki från Kiärsbäck som 1655 blivit borgare i Torneå. Jöns farfar tolvmannen Thomas Nilsson Kurki hade 1586 fått sin gård i Revolax vid Siikajoki bränd av ryssen och flyttade därefter till Kiärsbäck. Per Kurki anlätades tidigt som båtsman och tituleras från 1680-talet tidvis styrman då han seglar på Stockholm och Reval. Den 29 augusti 1697 tvistar han på rådstugan i Torneå men skepparen Mats Bittner från Stockholm om styrmanlönen för att ha seglat Bittners skuta från Stockholm till Libau i Lettland och därifrån via Åland till Torneå. Den 28 juli 1703 diskuteras på rådstugan i Torneå en order från landshövdingen att Torneå skall ställa en skuta till kronans förfogande för seglats till

Öregrund. Största skutan i staden ägd av Erik Henriksson, Erik Isaksson, Abraham Grape och Anders Andersson valdes och som styrman förordades Kurki som försökte slippa undan med hänvisning till nedsatt syn och att han inte på åtta år hade seglat på Öregrund. Från slutet av 1680-talet synes Per Kurki, som var gift med en dotter till stadsnotarien Augustin Olofsson, ha blivit sockenskrivare och verkar i den rollen fram till sin död 1710.

Anders Henriksson Hellant efterträdde Per Kurki som sockenskrivare. Hans farfarsfar var guldsmeden Torfast Abrahamsson från Hellan i Piteå som kom till Torneå i början av 1620-talet. Anders Hellants farmorsfarfar var birkarlahövdingen Henrik Larsson i Vojakkala. Anders Hellant var först gift med Brita Hermansdotter Kempe och efter hennes död 1739 ingick han ett nytt gifte 1741 med änkan Sophia Halsia. Anders Hellant som avlider 1746 hade på 1730-talet efterträtts som sockenskrivare och tingstolk av Josep Henriksson Brandt.

Josep Henriksson Brandt som var född 1694 var son till borgaren Henrik Josepsson. Modern Margareta var dotter till styrmannen Henrik Håkansson i Torneå. *Henrik Josepsson Tor* sakfälldes på rådstugan i Torneå den 30 april 1687 för att ha varit olydig och försumlig i tjänsten som stadsutridare vilket han utsetts till året innan. På rådstugan den 27 mars 1699 omnämns borgaren Henrik Josepssons hustru Margareta Henriksdotter Brandt och hennes syster Karin Henriksdotter Brandt som var gift med skräddaren Olof Bryngelsson. I slutet av 1710-talet arbetar Josep Henriksson för Anders Hellant och använder då efternamnet Brandt som han möjligen tagit efter modern. Josep Henriksson har efterträtt Hellant som sockenskrivare och tingstolk på 1720-talet och uppehåller tjänsten över 30 år till sin död 1755. Hans hustru Margareta Lang dör 1767. Faderns tvist 1705 om ängar i Vojakkala med Per Koure antyder en koppling till Vojakkala som dock inte har hittats.

Henrik Josefsson Brandt skriver efter faderns död en ansökan på finska till socknen om att få efterträda fadern¹¹: *Cunnialiset ja toimeliset miehet, Lautamiehet ia yhteinen cansa täsä Ala-Tornio pitäjäsä. Caikella sillä Kitollisuden muodolla, cuin yxi sidottu sydän, taita ylös ajatella, tahdon minä miös vellvolisesti tuta ja ylistä, sitä hyvyttä ja rackautta, jolla tämä culuisa Tornion seuracunda jo yli colmekymmendä vuotta ... nijncuin nyt, minun edesmennen Isä vainajani cuoleman cautta, sekä pitäjän Skrifwarin, että cäräjän Tulkin virca ja toimitus on tullut avoimexi ja joutilaxi, täsä culuisas seuracunnas ja sen cautta, myös minun pälrni sitä rascampi murhe cuorma langenu, minun rackhan muorini ja sisareni edescatsomises ja pallveluxes kyllä nöyräsä warattomassa tilasa ... ja coco yhteiselle cansalle minun nöyrän anomuxen, että heidän tavalisen mielisuosions ja cutzumisens cautta tulla ylösotetuxi sihen nyt joutilasna olevaisen pitäjän skrifwarin ja käräjätulkin toimituxen ja wiran*

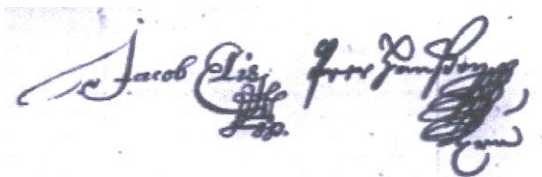
Henrik Josepsson har redan vid vårtinget 1755 börjat arbeta som sockenskrivare och tingstolk trots att den citerade ansökan framlades vid hösttinget. Henrik Josepsson Brandt upprätthöll tjänsten fram till sin död den 10 juli 1779. Efter Henrik Josefsson Brandts död framgår av 1780 års dombok att **Gustaf Bucht** från Hannukkala i Tengeliö tagit över befattningen och 1785-1796 innehas den av **Anders Hackzell** som 1800 följdes av **Isac Johansson Curtelius**.

Sockenskrivare i Övertorneå socken

Per Hansson som på 1670-talet flitigt seglar på Stockholm är i mitten av 1670-talet stadens kassör. Han synes ha varit son till borgaren Hans Hansson Koure och Anna Carlsdotter. Efter Koures död 1645 gifter sig änkan - som var dotter till Carl Josepsson i Vojakkala - med

¹¹ H.J. Boström, Suomenkielinen viranhakuanomus v:lta 1755, Genos 1 (1930), s. 35-36.

Henrik Mårtensson från Stockholm som blev borgare i Torneå 1649. Per Hansson upptas i mantalslängden för Torneå med hustru 1674. Han synes på 1680-talet ha utsetts till sockenskrivare i Övertorneå socken. Hans sista uppdrag torde vara det som refereras vid häradstinget i Övertorneå i augusti 1696 då sockenskrivare Per Hansson förordnas att upprätta ett arvskifte i Alkula medan sockenskrivaren Per Kurki med Hans Larsson Pakkainen upprättar ett inventarium av ett sterbhus i Nedre Raumo. Befattningen övergick 1697 till svärsonen Henrik Henriksson Strand. Året därpå synes Per Hansson ha avlidit och följs i längden av hustru Margareta.

The image shows two handwritten signatures in dark ink on a light-colored paper. The signature on the left is 'Jacob Elis' written in a cursive hand. The signature on the right is 'Per Hansson' also in a cursive hand, with a large, decorative flourish at the end.

Namnteckningar för stadsnotarien Jacob Elis och sockenskrivaren Per Hansson 1685

Henrik Henriksson Strand var son till borgaren och skepparen Henrik Henriksson Strand som var gift med en dotter till rådmannen Erik Grelsson. Henrik Strand uppges ha antagits som sockenskrivare i Övertorneå vid häradstinget den 22 november 1697 *uti Per Hanssons ställe, som för sin sjukdom inte vidare kunde sockenskrivartjänsten förvalta*. Vid Rådstugan i Torneå resolveras den 9 maj 1708 uppå sockenskrivaren Henrik Strands inlevererade begäran, att han *dimitteras från burskapet efter sina laga år därvid förblivit dock att han sig stadens till denna tid ådragna restantier forderligast afbördas och clarera*. Henrik Strand är sockenskrivare i Övertorneå till och med 1715 då han synes ha avlidit. Hustrun Ingeborg upptas därefter ensam på kyrkobordet och flyttar 1717 med dotter och måg till Ruskola.

The image shows two handwritten signatures in dark ink on a light-colored paper. The signature on the left is 'Israel Svan' written in a cursive hand. The signature on the right is 'Henrik Strand' also in a cursive hand, with a large, decorative flourish at the end.

Namnteckningar länsman Israel Svan och sockenskrivare Henrik Strand 1714

Israel Israelsson Svans far konstapeln Israel Svan med hustru upptas i anslutning till komminister Anund Curtelius 1698. *Hustru Kirstin Israel Svan*, troligen Israel Israelssons mor, upptas i Sieppijärvi 1701. Konstapeln Israel Svan synes ha varit son till Anund Curtelius hustru från ett tidigare gifte. Israel [Israelsson] Svan upptas 1709 sist i mantalslängden under Koivukylä med beteckningen son. Han är länsman 1711 och gifter sig samma år men har redan 1715 blivit änkling. Israel Svan har avgått från länsmanstjänsten och är sockenskrivare när han 1719 ingår ett nytt gifte med Magdalena Abrahamsdotter Burman från Torneå. Familjen flyttade 1728 till Ofoten i Norge där Israel blev länsman.

Petter Planting som var son till borgaren Anders Planting i Torneå förordnades till tingstolk i Övertorneå och accepterades av allmogens företrädare vid ting 22 juli 1723 *för dess bepröfwade goda förfarenheet uti finska språket*. Han omtalas som sockenskrivare i Övertorneå vid tinget 1732. Plantings första hustru Magdalena Kempe avled 1744 och han ingick 1746 ett nytt gifte med Anna Rosenberg. Petter Planting avled 1755.

Johan Jacobsson Grape, son till befallningsmannen Jacob Grape och Elisabet Calissia, var sockenskrivare i Nederkalix 1741-1755 och flyttar därefter till Övertorneå där han var sockenskrivare och tingstolk 1756-1771.

Zachris Hackzell, som var sockenskrivare och tingstolk 1772-1793, var gift med Anna Margareta Isacsdotter Grape i sitt första gifte och efter hennes död 1785 gifte han sig med Agatha Pipping. Zachris Hackzell dog 1804.